

TENDINȚE ȘI CONFIGURAȚII ALE ACORDURILOR COMERCIALE REGIONALE

Irina TOBOȘARU

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București

Abstract: *The proliferation of regional trade agreements (RTAs) has become a common term, in the press and relevant literature, to account for the increasing number of RTAs being recorded in recent years. Between January 2004 and February 2005 the total number of regional RTAs notified to the World Trade Organization was 43, this period being the most prolific in the history of RTAs. In 2004, the global number of RTAs is 230. An important feature of the rise in the number of RTAs is the growing number of over-lapping agreements and the so-called “spaghetti bowl” that has emerged from the proliferation of bilateral agreements. Another trend is the so-called hub-and-spoke structure. In a hub-and-spoke trading system, the largest markets sign individual agreements with a wide range of peripheral countries among which market access remains restricted. This article will try to explain each of these features of RTAs in present.*

Proliferarea Acordurilor Comerciale Regionale (ACR) este o sintagmă care în opinia specialiștilor face diferența dintre imaginea actuală a ACR-urilor în cadrul sistemului comercial global și „valorile anterioare de regionalism”. Ei explică termenul „prolifera” prin creșterea rapidă a numărului de ACR-uri completată de caracteristicile calitative ale acestora.¹

Tendința ascendentă evidențiată de creșterea numărului de ACR-uri de circa șase ori în ultimii 20 de ani, atingând cifra de 230 în anul 2004, a avut un impact semnificativ în dimensiunile și structura comerțului internațional. În viitorul apropiat trendul se menține, așa cum a subliniat și directorul general al Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), Pascal Lamy, în 17 ianuarie 2007, cu ocazia întâlnirii „Confederației Industriilor indiene” la Bangalore. El apreciază că în anul 2010 numărul ACR-urilor va ajunge la 400.²

Efortul politic al unor state precum SUA, de a întări relațiile economice și de colaborare cu tot mai multe țări, a demonstrat rolul important al acestora în proliferarea acordurilor regionale. Exemplul SUA a declanșat efectul de domino *vis-à-vis* de hotărârea altor state de a se înscrie pe același drum. Uniunea Europeană a jucat același rol de promotor al acestui tip de colaborare, generând o extindere continuă a rețelei europene de acorduri, printre care cele cu țările din Europa Centrală și de Est, țările din Balcani și țările mediteraneene. Există păreri potrivit cărora explicația înmulțirii acordurilor comerciale regionale rezidă în încercarea continuă a țărilor de a-și extinde comerțul cu celelalte state, în baza unor raporturi mai bine conturate, cu rezultate mai bune decât în cadrul OMC.³

Incertitudinea finalizării multor negocieri lansate la Runda Uruguay a stimulat numeroase țări să urmeze calea acordurilor preferențiale, asigurându-se împotriva unor eventuale eșecuri ale negocierilor în cadrul multilateral. De asemenea, evoluția modestă a negocierilor multilaterale lansate în cadrul Rundeii Doha a incitat la amplificarea numărului acordurilor regionale, deoarece între ianuarie 2004 și februarie 2005 au fost notificate la OMC un număr de 43 de astfel de acorduri. Aceasta este apreciată „cea mai prolifică perioadă a ACR-urilor din istorie”. Zonele Asia-Pacific și Emisfera Vestică au concentrat

¹ Roberto V. Fiorentino, Verdeja, Luis, Toqueboeuf, Christelle, *The Changing Landscape of Regional Trade Agreements: 2006 Update*, Discussion Paper no. 12, World Trade Organization, Geneva, Switzerland, 2006, www.wto.org.

² *Regional agreements: the “pepper” in the multilateral “curry”*- Pascal Lamy, Bangalore, India, 17 January 2007, WTO news, www.wto.org.

³ ***, *Global Economic Prospects-Trade, Regionalism and Development*, World Bank, Washington DC, 2005.

activitatea cea mai intensă a ACR-urilor.⁴

Țările care au dezvoltat un sistem multilateral bazat pe liberalizare, înregistrând o tradiție în această direcție, au acceptat să centreze politica lor comercială pe participarea crescândă la ACR-uri, schimbând destinația eforturilor lor din direcția îndeplinirii obiectivelor sistemului comercial multilateral către scopurile angajamentelor preferențiale. Alte țări au înțeles să dezvolte comerțul în cadrul acordurilor în aceeași proporție în care au dezvoltat comerțul multilateral.

Motivațiile exploziei de ACR-uri și a trendului lor crescător în viitor invocate de Pascal Lamy (2007)⁵ ar fi:

- rapiditatea încheierii acestora și obținerea de rezultate imediate atât pentru politicieni, cât și pentru comunitățile de afaceri;
- abordarea de noi domenii precum: investițiile, concurența, standardele tehnice și de muncă, protecția mediului înconjurător, asupra cărora nu se realizează totdeauna un consens între membrii OMC;
- considerațiile de ordin politic și geopolitic prin favorizarea încheierii de acorduri preferențiale între țările în dezvoltare și cele cu economii puternice;
- consolidarea experienței instituțiilor comerciale naționale în procesul de negociere bilaterală și a stabilității politice;
- folosirea ACR-urilor drept instrumente în vederea înfăptuirii reformelor naționale în domenii în care sistemul multilateral oferă pârghii insuficiente.

O altă tendință importantă este aceea a creșterii întrepătrunderii dintre acorduri. Conexiunea dintre ACR-uri îmbracă și ea mai multe forme. Prima este ceea ce este numit *bowl of spaghetti* („castron de spaghete”) sintagmă lansată de renumitul profesor Jagdish Bhagwati. Metafora și-a câștigat consacrare în dezbaterile internaționale pe tema regionalismului și a implicațiilor acestuia în sistemul comercial multilateral. Prin analogie, o altă denumire a fost aceea de „salată regionalistă” prin care Maurice Schiff și Alan Winters (2004) sugerează același fenomen. Suprapunerea legăturilor preferențiale rezultă din faptul că o țară încheie astfel de înțelegeri pe mai multe coordonate. În prezent, pe continentul african, o țară este inclusă în medie în 4 acorduri diferite, iar în America Latină în 7 acorduri diferite. Fiecare dintre acestea dezvoltă reguli de origine diferite, precum și niveluri de protecție tarifară și perioade de implementare diferite, fapt ce conturează imaginea „castronului de spaghetti”.

Cauzele acestei suprapuneri s-ar putea explica prin:

- interesul politicienilor și al funcționarilor de a obține rezultate într-un timp cât mai scurt (pe perioada mandatelor lor), fapt realizabil mai curând la nivel regional decât în ambient multilateral;
- avantajele (uneori rang de ambasadori) de care se folosesc funcționarii din staff-ul grupărilor regionale;
- dorința de publicitate a politicienilor și funcționarilor locali, cunoscut fiind faptul că, în aria multilaterală, doar câteva personalități se bucură de atenția mass-media.

Sintetizând, profesorul Jagdish Bhagwati consideră că situația ar putea fi corectată printr-o „coordonare superioară a intereselor individuale”.

O altă configurație asociată rețelei de acorduri întâlnită în literatura de specialitate este aceea a „hub and spoke”⁶, care se traduce prin „butucul roții și spițele sale”. Butucul poate fi o singură țară, de pildă SUA, Singapore, Nigeria, sau un ACR (plurilateral hub), precum ASEAN (Asociația Națiunilor din Asia de sud-est), Uniunea Europeană etc. De asemenea, o spiță a butucului poate fi întruchipată de o singură țară (de exemplu, Canada, Noua Zeelandă, Australia în raport cu ASEAN) sau de un ACR (NAFTA în raport cu ASEAN).

Există păreri potrivit cărora dintre participarea unei țări la o singură ZLS (care presupune costuri ridicate cu administrarea) și participarea la mai multe ACR-uri, este preferabilă cea de-a doua variantă. Pentru exemplificare, se ia în discuție Chile, țară membră a 12 ACR-uri: grupările APEC (Forumul de Cooperare Asia-Pacific) și LAIA (Asociația Latino Americană de Dezvoltare Integrată), iar restul

⁴ Jo-Ann Crawford, Roberto V. Fiorentino, *op.cit.*, www.wto.org.

⁵ *Regional agreements: the “pepper” in the multilateral “curry”*- Pascal Lamy, Bangalore, India, 17 January 2007, WTO news, www.wto.org.

⁶ ***, *Global Economic Prospects-Trade, Regionalism and Development*, World Bank, Washington DC, 2005.

bilaterale: Argentina, Bolivia, Canada, Columbia, Ecuador, MERCOSUR (Piața Comună a Conului de Sud), Mexic, Peru, UE, Venezuela. Folosind rezultatele dezvoltării unui model matematic cu aplicație în economie de tip *EGC (echilibru general calculabil⁷)*, rezultă că Chile înregistrează efecte diferite de pe urma fiecărei colaborări. Astfel, din acordul cu MERCOSUR are de pierdut în bunăstare, iar o colaborare cu NAFTA i-ar fi mai folositoare sub aspectul accesului pe piețele agricole americane. O adeziune atât la MERCOSUR cât și la NAFTA, i-ar aduce acestei țări un câștig de 1,48% din PIB. Sintetizând, rezultă că Chile are de câștigat, în linii generale, de pe urma „regionalismului cumulativ”, chiar și în condițiile în care măsurile administrative nu ar fi destul de coerente.⁸

Politică „regionalismului cumulativ” (rezultă dintr-o strategie de participare la mai multe acorduri, în același timp) a fost îmbrățișată și de țări precum Mexic (8 acorduri încheiate, și alte 8 în curs de negociere), Singapore, Panama (9 acorduri fiecare), Bolivia, Costa Rica și Nicaragua (fiecare câte 5 acorduri), Guatemala, Honduras și Salvador (fiecare câte 4 acorduri), Slovacia (9 acorduri), Republica Cehă și Slovenia (8 acorduri fiecare), Estonia (6 acorduri), Ungaria, Lituania și Polonia (fiecare câte 5 acorduri), care au încheiat acorduri preferențiale mai ales cu partenerii lor tradiționali.

Există și țări care rămân în afara anumitor acorduri, deoarece:

- nu agreează sub aspect politic acordul respectiv;
- nu pot suporta costurile implicate de negocierile regionale;
- vecinii lor sunt puțin deschiși vis-à-vis de o colaborare.

Astfel, țări precum Bolivia, Mongolia, India, Pakistan și Sri Lanka nu se bucură de aceeași poziție în dezvoltarea de raporturi comerciale cu SUA sau UE, așa cum se întâmplă cu Chile, Iordania sau Mexic. Consecințele sunt negative pentru cele dintâi, deoarece înregistrează o diminuare a comerțului lor.⁹

Cercetătorul Richard E. Baldwin¹⁰ (2006) sugerează că „încurcătura” de ACR-uri a transformat sistemul comercial internațional într-o construcție formată din „fracțiuni” și „blocuri comerciale permeabile”. Dacă intențiile vor avea același trend, el apreciază că până în anul 2010 sistemul comercial va fi dominat de trei blocuri comerciale permeabile (Europa, America de Nord și Asia de Est) formate, la rândul lor, din sub-blocuri neclare. Blocurile comerciale sunt permeabile deoarece ACR-urile le-au traversat (ACR-uri cross-bloc), croind „canale de liber schimb” care au legat între ele zonele de comerț liber. Neclaritatea și permeabilitatea, după Baldwin, sunt atribute imprimare blocurilor comerciale de către țările mici, care au dorit să reducă din dezavantajele ce decurgeau din pozițiile lor marginale (țări spoke) în cadrul ACR-urilor.

Studiile de specialitate¹¹ surprind numărul în creștere a ACR-urilor trans-regionale, care în decembrie 2006 reprezentau 12% din totalul ACR-urilor în vigoare, 43% din cele aflate sub negocieri și 52% din cele aflate în stadiul de propunere. Această reorientare către consolidarea schemelor de integrare între regiuni poate fi explicată prin epuizarea perspectivelor intra-regionale sau prin slaba performanță a unor ACR-uri intra-regionale (în principal, a celor încheiate între țările în dezvoltare).

Deși încheierea de ACR-uri în formă scrisă are semnificație importantă pentru depășirea obstacolelor politice și economice, totuși, cel mai important aspect îl reprezintă implementarea acestora. Nu de puține ori stadiul de proiect rămâne singurul viabil, transpunerea în practică fiind abandonată. Cele mai multe exemple de neîmplinire au fost monitorizate în cadrul acordurilor de tip Sud-Sud (încheiate între țările în dezvoltare), acestora lipsindu-le susținerea politică și demersul necesar îmbunătățirii performanțelor instituționale.

⁷ Modelul matematic cu aplicație în economie- ECG folosește o serie de date de tipul: tarife vamale, piața factorilor de producție, oferta și cererea de produse, indicatorii de bunăstare etc. cu ajutorul cărora se fac previziuni privind: producția, prețurile, câștigurile reale - Maurice Schiff, Alan Winters, *Intégration régionale et développement*, Ed. Economica, Paris, 2004, p. 55.

⁸ Maurice Schiff, Alan Winters, *Intégration régionale et développement*, Ed. Economica, Paris, 2004, pag. 85

⁹ ***, *Global Economic Prospects-Trade, Regionalism and Development*, World Bank, Washington DC, 2005

¹⁰ Richard E. Baldwin, *Multilateralising regionalism*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, July 2006, www.hei.unige.ch.

¹¹ Roberto V. Fiorentino, Luis Verdeja and Christelle Toqueboeuf, *The Changing Landscape of Regional Trade Agreements: 2006 Update*, Discussion Paper no.12, World Trade Organization, Geneva, Switzerland, 2006, www.wto.org.

BIBLIOGRAFIE:

1. Baldwin, Richard E.; *Multilateralising regionalism*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, July 2006, www.hei.unige.ch;
2. Brown, Oli; Shaheen, Faisal Haq; Shaheen, Rafi Khan; Yusuf, Moeed; *Regional Trade Agreements: Promoting conflict or building peace?*, International Institute for Sustainable Development, October 2005, www.iisd.org;
3. Cosbey, Aaron; *Sober Reflection: Considering the Rush to Regionalism*, Paper prepared for the Sustainable Development Policy Institute's Seventh Sustainable Development Conference, Troubled Times: Sustainable Development and Governance in the Age of Extremes, December 8-10, 2004, Islamabad, www.iisd.org, may 2005;
4. Fiorentino, Roberto V.; Verdeja, Luis; Toqueboeuf, Christelle; *The Changing Landscape of Regional Trade Agreements: 2006 Update*, Discussion Paper no.12, World Trade Organization, Geneva, Switzerland, 2006, www.wto.org;
5. Lamy, Pascal; *Regional agreements: the "pepper" in the multilateral "curry"*, Bangalore, India, 17 January 2007, WTO news, www.wto.org;
6. Schiff, Maurice; Winters, Alan; *Intégration régionale et développement*, Ed. Economica, Paris, 2004;
7. *** *Global Economic Prospects-Trade, Regionalism and Development*, World Bank, Washington DC, 2005.